

(Amsterdam: Höveker). In 1906 verscheen nog Ph.J. Hoedemaker, *Handboek van het Nieuwe Testament. Deel I: Christus naar de vier evangeliën* (Amsterdam: Hollandsch-Afrikaansche Uitgeversmaatschappij, 1906) VII en 422 pag.

⁴⁴ Mogelijk betroffen de bijzondere redenen de noodzaak om aan de Vrije Universiteit vanaf de cursus 1882-1883 praktische theologie te doceren. Zie: J. Vree, 'Onvermijdelijk was zeker isolement...' Hoedemaker als hoogleraar aan de Vrije Universiteit (1880-1887)', in: G. Abma en J. de Bruijn (red.), *Hoedemaker herdacht* (Baarn: Ten Have, 1989) 61, 67.

⁴⁵ Hoedemaker was hoogleraar theologie aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

⁴⁶ Bedoeld is de Eerste Boerenoorlog (16 december 1880-23 maart 1881) tussen Engeland en de Zuid-Afrikaanse Republiek (Natal en Transvaal).

⁴⁷ Liberalen in de politiek en moderneren in theologie en kerk hingen de moderne wereldbeschouwing aan die de wetenschap en de rede tot criterium nam bij de bepaling van de inhoud van het christelijke geloof en de vorm van het landsbestuur.

⁴⁸ 1 Sam. 25:18-19: 'Gij zijt rechtvaardiger dan ik; want gij hebt mij goed vergolden, en ik heb u kwaad vergolden. [19] En gij hebt mij heden aangewezen, dat gij mij goed gedaan hebt; want

geestdrift deden ontgloeien voor stamgenooten, die het waagden met hunnen God tegen de aanrukkende legers van het machtige Albion optetrekken,⁴⁶ kwamen liberalen en moderneren⁴⁷ tot eene belijdenis, die althans herinnerde aan het woord van Saul tot David: 'Gij zijt rechtvaardiger dan ik.'⁴⁸ De calvinisten en 'steilen', in Zuid-Afrika, dwongen eerbied af en noopten tot de erkenning, dat eene geloofsovertuiging en een geloofsvertrouwen, dat eene orthodoxie, waardoor zulke vruchten werden gekweekt, zulke mannen werden gehard en gevormd, niet ten eenenmale bespottelijk en verwerpelijk kon zijn.

Toen werden de handen ineen geslagen.⁴⁹

Belangstelling, geld, invloed, hulp van allerlei aard, was voor Transvaal ten beste, en een soort van nationaal verbond kwam tot stand, waarbij als eerste voorwaarde gold, dat men de helden van Laings-nek en de Majuba-heuvel⁵⁰ alles zou opdringen, *uitgenomen het modernisme*.⁵¹

Edoch! en zie hier de aanleiding tot veel geschrijf en gewrijf, verbittering en verwijdering, de bruiloft van Thimnath,⁵² waar de vijanden in een aanval van verdraagzaamheid zich het hoofd breken met orthodoxe raadsels,⁵³ loopt nooit zonder onaangename verrassingen af.

De moderneren waren ten slotte toch wel bevreesd, dat 'Kuijper⁵⁴ en zijn club' den Transvaal zouden 'exploiteeren,' en kwamen, na alles goed te hebben overwogen, tot het besluit, om één hunner naar Zuid-Afrika te zenden, om uit eigen oogen te zien hoe men maar het geld best zou kunnen besteden.⁵⁵

Summa Summarum – de *blijvenden* beschikken over hunne fondsen en de *vertrekkenden* over hunne protesten,⁵⁶ min of meer knorrig, min of meer scherp, maar allen even machteloos; de *linkerzijde* biedt haar vertegenwoordiger bij zijn aanstaand vertrek naar den Transvaal – zoals *Het Handelsblad* ons heden avond berichtte⁵⁷ – een feestmaal aan, en de rechterzijde, waartoe gij en ik zouden behoorden, indien wij hadden 'meegedaan,' verkeert in afwachting van de dingen, die komen zullen en brengt haar tijd stellig nuttig door, indien zij, naar aanleiding van deze geschiedenis, peinst over leerzame stelling, dat de *logica* van beginselen machtiger is dan de *rethorica* van opwallingen en gevoelens.

Waarom ik bij veel en velerlei, wat ons zou kunnen bezig houden, juist bij het voorgevallene, in betrekking tot den Transvaal, stil sta?

Eenvoudig, omdat ik, zoo even de courant opnemende van dat beteekenisvolle 'diner, door vrienden en geestverwanten dr. Jonkman'⁵⁸ aan te bieden' las en mijzelf afvroeg, wanneer de tijd zou komen voor orthodoxen en moderneren om ook zoo over gepatrieerde landgenoten, nu, niet in het zuiden, maar dan toch in het westen, te kabbelen? En van mij zelve onwillekeurig het antwoord